

TÜRK YAZI DİLİNİN TARİHİ GELİŞİMİ

ESKİ TÜRKÇE

Köktürkler döneminden itibaren yazılı metinlerle takip edilen ve gelişmesini 13. yüzyıla kadar tek yazı dili olarak sürdüren Türkçedir.

Eski Türkçe; Köktürk, Uygur ve Karahanlı dönemlerini içine alır.

ESKİ TÜRKÇE

KUZEY-DOĞU TÜRKÇESİ

Orta Türkçe döneminde, Eski Türkçenin bir devamı olarak 13. ve 14. yüzyıllarda Orta Asya ile Hazar denizinin kuzeyindeki Türkler arasında kullanılan yazı dilidir.

Kuzey ve Doğu Türkçesi arasındaki farkların giderek artmasıyla bu yazı dili, 15. yüzyılda Kuzey Türkçesi ve Doğu Türkçesi olarak iki kolda gelişmesini sürdürmüştür:

a) Kuzey Türkçesi

Kıpçak Türkçesi ve Tatar Türkçesi olarak da adlandırılan Kuzey Türkçesi, Hazar denizinin kuzeyinden batıya doğru yayılan Türklerin kullandıkları yazı dilidir.

b) Doğu Türkęesi

Harezmi-Kıpçak Türkęesinin bir devamı olarak 15. yüzyıldan 20. yüzyıla kadar gelişmesini sürdüren, Orta Asya (yani Doğu) Türklüğünün yazı dilidir. Çağatayca olarak da adlandırılan bu yazı dili Sekkakî, Lütfî, Gedâî, Ali Şir Nevâyî, Hüseyin Baykara, Şiban Han, Muhammed Salih; Babür; Ebulgazi Bahadır Han gibi şair ve yazarlar tarafından temsil edilir. Doğu Türkęesi günümüzde, Batı Türkistandaki Modern Özbek Türkęesiyle ve Doğu Türkistanda Yeni Uygur Türkęesiyle temsil edilmektedir.

BATI TÜRKÇESİ

Hazar'ın güneyinden batıya uzanan ve Azerbaycan (Kuzey Azerbaycan ve Güney Azerbaycan), Anadolu, Adalar, Rumeli, Irak ve Suriye'de konuşulan Türkçeye Batı Türkçesi denmektedir. Bugünkü yazı dillerinin sınıflandırılmasında Türkiye Türkçesi, Gagavuz Türkçesi, Azerbaycan Türkçesi ve Türkmen Türkçesi Batı Türkçesi grubunda yer almaktadır.

Bugün Batı Türkçesi; *Türkiye Türkçesi, Azerbaycan Türkçesi, Gagavuz Türkçesi ve Türkmen Türkçesi* olmak üzere varlığını dört kolda devam ettirmektedir. Türkiye Türkçesi, Batı Türkçesinin ana kolunu oluşturur ve tarihî süreçte kendi içinde  döneme ayrılır:

Batı Türkçesinin dönemleri

a) Eski Anadolu (Eski Türkiye) Türkçesi

13. yüzyılın başlarından 15. yüzyılın sonlarına kadar Anadolu ve Rumeli'de kullanılan, Oğuz temelindeki Türkçe olup Batı Türkçesinin ilk dönemini oluşturur.

Anadolu Selçukluları döneminde bilim dili Arapça, resmî dil Farsça olduğu için Türkçeyle dinî, ahlakî özellikler taşıyan ve daha çok, halka seslenen eserler yazılmıştır.

Arapça ve Farsça unsurların henüz fazla olmadığı bu dönemin Eski Türkçeden ayrılan özellikleri olmakla birlikte bugünkü Türkiye Türkçesinin de temelini oluşturur.

Batı Türkçesinin dönemleri

b) Osmanlı Türkçesi

Pratikte kısaca *Osmanlıca* diye de adlandırılan Osmanlı Türkçesi, 15. yüzyılın sonlarından 20. yüzyılın başlarına kadar Osmanlı devletinin sınırları içinde kullanılan yazı dilidir.

Bu dönemin en belirgin özelliği Arapça, Farsça gibi yabancı dillerden oldukça fazla kelime ve gramer şeklinin Türkçeye girmiş olmasıdır.

Batı Türkçesinin dönemleri

c) Türkiye Türkçesi

Batı Türkçesinin bugün içinde bulunduğumuz üçüncü dönemidir. Türkiye Türkçesi teriminden, Türkiye Cumhuriyeti'nin resmî dili olan ve bugün çok geniş bir alanda kullanılan Türk yazı dili anlaşılır.

Ömer Seyfettin ve arkadaşlarının (Z. Gökalp, A. C. Yöntem, Â. Koyuncu) konuşma dilinden yeni bir yazı dili yaratma amacıyla *Genç Kalemler* dergisinde başlattıkları *Yeni Lisan* hareketi bu dönemin başlangıcı olarak kabul edilir.

Türkçenin sadeleşmesinde de önemli bir yeri olan *Yeni Lisan* hareketinin gerçekleşmesinde bugün de geçerliğini sürdüren ilkeler benimsenmiştir.

Yeni Lisan hareketinin ilkeleri:

1. Arapça ve Farsçadan Türkçeye giren dil bilgisi kuralları ve bu kurallarla yapılan bütün tamlamalar kaldırılmalıdır.
2. Dilimize Arapça ve Farsçadan girmiş kelimelerle yapılacak yeni isim ve sıfat tamlamaları, Türkçenin kurallarına göre yapılmalıdır.

Yeni Lisan hareketinin ilkeleri:

3. Yazı diliyle konuşma dili arasındaki büyük ayrılığı kaldırmak için yazı dili konuşma diline yaklaştırılmalı, İstanbul konuşması, yazı dili olmalıdır.

4. Bu ilkelerden yola çıkarak taklit değil, yeni ve millî bir edebiyat meydana getirilmelidir.

-

Türkiye Türkçesinin gelişmesi içinde *Yeni Lisan* hareketinden sonra en geniş çalışma **Dil inkılabı**'dır. 1928'de Latin alfabesinin kabulü, 1932'de Mustafa Kemal Atatürk tarafından *Türk Dili Tetkik Cemiyeti* (Türk Dil Kurumu)'nin kuruluşu bu hareketin önemli halkalarıdır. Bu devrede Türkçeye devlet eli uzanmış ve Türkçeleşme hareketi devletin desteği ile yürütülmüştür.

Dil inkılabı'nın ana hedefleri şunlardır:

- 1.Yeni Lisan hareketinden sonra da Türkçede kalmış bazı yabancı gramer şekilleri ve kelimeleri dilden atmak,
2. Dili, milleti birleştiren, millî kültür etrafında toplayan önemli bir varlık olarak görme fikrini genişletmek,
3. Türkçeye, yapı ve özelliklerine uygun bir gelişme zemini hazırlamak,
4. Türkçeyi eğitim dili hâline getirmek,

Dil inkılabı'nın ana hedefleri şunlardır:

5. Türkçeyi, ilim ve kültür dili hâline getirmek,
6. Türkçeyi bir ilim kolu olarak inceleme ve araştırma konusu yapmak,
7. Dile yeni kelime katacak kelime türetme yollarına işlerlik kazandırarak, bu yolla dili zenginleştirmek.

Dil inkılabı ile Türkçede, 1940'lı yıllardan itibaren bir tasfiyecilik hareketi görülür.

SÖZÜN ÖZÜ

Türk yazı dilinin tarihi kısaca şöyle özetlenebilir:
Türk yazı dilinin ilk dönemi, başlangıçtan 13. yüzyıla kadar olan zamanı içine alan Eski Türkçedir. Eski Türkçeden öncesi karanlık dönemdir. Türkçenin uzak lehçeleri olan Yakutça ve Çuvaşça bu karanlık dönemde ana Türkçeden ayrılan kollardır.

SÖZÜN ÖZÜ

12. ve 13. yüzyılda büyük gelişmeler ve değişmeler olmuş, Türkler Orta Asya'dan kuzeye ve batıya doğru yayılarak yeni kültür merkezleri oluşturmuşlardır. Bunun sonucunda Eski Türkçe dönemi bitmiş, biri Kuzey-Doğu diğeri Batı Türkçesi olmak üzere iki yeni yazı dili ortaya çıkmıştır. Kuzey-Doğu Türkçesindeki iki kol, 15. yüzyıldan itibaren farklılaşarak Kuzey Türkçesi ve Doğu Türkçesi olarak ikiye ayrılmıştır. Kuzey Türkçesi Kıpçakça ile temsil edilirken Doğu Türkçesi Çağatayca adıyla da anılmış ve bugün yerini modern Özbek Türkçesine bırakmıştır.

SÖZÜN ÖZÜ

Batı Türkçesi ise Hazar'ın güneyinden batıya yayılan Batı Türklüğünün yazı dili olarak 13. yüzyıldan itibaren kullanılmaktadır. Batı Türkçesi tarihî süreçte kendi içinde *Eski Anadolu Türkçesi*, *Osmanlı Türkçesi* ve *Türkiye Türkçesi* olmak üzere üç döneme ayrılır.

SÖZÜN ÖZÜ

Dilin tarihî gelişimi dikkatle incelendiğinde şu sonucu çıkarmak mümkündür: Yeni coğrafyalarda birbirinden az çok uzakta yeni vatanlar kurmadan; yeni dinlerle, yeni kültürlerle, yeni medeniyetlerle... tanışmalardan dil doğal olarak etkilenmektedir. Ancak bu etkilenmenin derecesi, dilin asıl işlevi olan anlaşma görevini yerine getirmesini engelleyecek düzeyde olunca bu durum dilin yararına değil zararına olmaktadır.

SÖZÜN ÖZÜ

Osmanlı Türkçesinin son dönemlerinde olduğu gibi bir tarafta konuşulan fakat yazılmayan bir Türkçe, diğer tarafta yazılan fakat konuşulmayan bir Türkçe, anlaşma görevini yerine getiremeyen bir Türkçe istenmiyorsa yabancı dillerden Türkçeye girmeye çalışan kelimelere ve dil kurallarına karşı dikkatli olunmalı, bahane ne olursa olsun bir kelimenin Türkçe karşılığı varken diğerleri asla kullanılmamalıdır.